

‘Ieder huisje heeft zijn kruisje’

Een onderzoek naar de wisselwerking tussen ouderlijke stress en cognitieve en sociale problemen bij het kind.

Masterthesis Orthopedagogiek
Maart 2012

Naam student: Sophie Huijgen
Studentnummer: 0952486
Scriptiebegeleider: Dr. S.C.J. Huijbregts
Tweede lezer: Dr. Ir. L. M.J. de Sonnevile

Voorwoord

Vandaag is het zover. Na een lange tijd ligt vandaag mijn scriptie voor de opleiding Orthopedagogiek eindelijk afgedrukt, ingebonden en wel voor u. Maar eerlijk is eerlijk, zonder hulp van velen was ik niet op dit punt aangekomen. Graag zou ik daarom deze sectie willen gebruiken om een aantal mensen te bedanken.

Allereerst een woord van dank voor dr. Huijbregts, die mij goed geholpen heeft bij de opzet en het schrijven van mijn scriptie. Minstens net zo belangrijk was iedereen die mij door dik en dun gesteund heeft, als ik het zat was en bijna in staat was om ermee te stoppen. Dus pap en mam, dank jullie wel. En niet te vergeten Kim, Steef en Steph, die ondanks dat ik het soms helemaal gehad kon hebben, mij alsnog lieten lachen en het mij het niet kwalijk namen dat ik hen soms tijden niet belde, whats-appte of zag. Tot slot nog mijn zussen en broer, die mij op allerlei punten geholpen hebben. Eindelijk klaar, wat een opluchting!

Sophie Huijgen

Maart 2012

Samenvatting

Dit onderzoek is gericht op de wisselwerking tussen ouderlijke stress en cognitieve en sociale problemen bij het kind. Aan het onderzoek hebben 446 mannelijke VMBO studenten in de leeftijd van 12 tot en met 16 jaar deelgenomen. De centrale onderzoeksvraag is onderzocht door middel van correlaties en regressieanalyses, uitgevoerd op data verkregen uit zelf- en ouder rapportages. De correlaties hebben de samenhang tussen de cognitieve problemen, psychosociale problemen en ouderlijke stress onderzocht. De uitkomst van deze correlaties ondersteunde de hypothese dat er een verband bestaat tussen deze drie factoren. Een multipele regressieanalyse analyseerde de voorspellende invloed van cognitieve problemen en psychosociale problemen op ouderlijke stress. Tot slot is met twee enkelvoudige regressieanalyses de voorspellende waarde van ouderlijke stress op cognitieve en psychosociale problemen vastgesteld. De resultaten van deze analyses gaven aan dat zowel cognitieve problemen, psychosociale problemen, als ouderlijke stress een voorspellende invloed hebben: Cognitieve en psychosociale problemen op ouderlijke stress en ouderlijke stress op cognitieve en psychosociale problemen. Geconcludeerd kan worden dat alle gevonden resultaten de hypothesen ondersteunen die er vanuit gaat dat er een wisselwerking tussen de verschillende componenten bestaat. Deze bevindingen komen overeen met de literatuur.

Inhoudsopgave

Voorwoord.....	1
Samenvatting.....	2
Hoofdstuk 1: Introductie.....	4
1.1 Wederzijdse beïnvloeding.....	4
1.2 Ouderlijke stress.....	5
1.3 Psychosociale problemen.....	7
1.4 Cognitieve problemen.....	7
1.5 Onderzoeksopzet.....	8
Hoofdstuk 2: Methoden.....	10
2.1 Steekproef.....	10
2.2 Procedure.....	10
2.3 Instrumenten.....	10
2.4 Data-analyse.....	14
Hoofdstuk 3: Resultaten.....	15
3.1 Data-analyse deelvraag 1.....	15
3.2 Data-analyse deelvraag 2.....	15
3.3 Data-analyse deelvraag 3.....	16
3.3.3: Ouderlijke stress en cognitieve problemen bij het kind.....	16
3.3.4: Ouderlijke stress en psychosociale problemen bij het kind.....	18
Hoofdstuk 4: Conclusie en discussie.....	19
4.1 Conclusies deelvragen.....	19
4.1.1 Conclusie deelvraag 1.....	19
4.1.2 Conclusie deelvraag 2.....	19
4.1.3 Conclusie deelvraag 3.....	20
4.2 Antwoord op de centrale onderzoeksvraag.....	20
4.3 Beperkingen van het onderzoek.....	21
4.4 Aanbevelingen en suggesties voor vervolgonderzoek.....	21
Referenties.....	23
Bijlagen.....	26
Bijlage 1: Bundel voor de jongere.....	27
Bijlage 2: Bundel voor de ouders.....	33

1. Introductie

Tijdschriften voor ouders staan tegenwoordig vol met artikelen over het ouderschap, tips voor stressvrij opvoeden en op allerlei manieren worden cursussen aangeboden om op te leren voeden zonder stress. Het tijdschrift 'J/M Voor Ouders' publiceerde in 2010 een onderzoek waaraan bijna 600 ouders aan meededen. Het onderzoek toonde aan dat ouders zich in toenemende mate zorgen maakten over de ontwikkeling en het gedrag van hun kind; ze vinden zichzelf veelal tekort schieten; ze denken vaak fouten te maken in hun opvoeding of zijn zelfs faalangstig in hun taak als ouder. Maar waar komen deze zorgen en stress eigenlijk vandaan? Binnen dit onderzoek zal worden ingegaan op verschillende oorzaken van ouderlijke stress en de invloed die deze stress heeft op het kind.

1.1 Wederzijdse beïnvloeding

Veel onderzoeken naar de opvoedingsituatie benoemen de wederzijdse beïnvloeding binnen deze relatie. Cowan, Powell & Cowan (1997) benoemden dat gezinsleden continu op elkaar reageren. Deze resultaten sloten aan op het model van Belsky (1984) dat er vanuit gaat dat het ouderschap ook beïnvloed wordt door de karakteristieken van het kind. Binnen ons onderzoek zullen we het model van Belsky (1984) gebruiken om deze wederzijdse beïnvloeding binnen het gezin nader toe te lichten. Dit model geeft een uitgebreid en goed beeld van de verschillende factoren die invloed hebben op de opvoedingsrelatie en hun samenhang.

Belsky ontwierp een model dat gebruikt kan worden om de opvoedingsrelatie binnen een gezin nader te bestuderen. Dit model onderscheidt drie verschillende factoren die van invloed zijn op de opvoeding van een kind: De individuele kenmerken van de ouders, de context waarin de ouder-kindrelatie zich bevindt en de individuele kenmerken van het kind. Hij toonde aan dat ouder en kind gezamenlijk de interacties vormen en zo beiden invloed uitoefenen op het ouderlijk handelen:

1. Individuele kenmerken van de ouders

Met betrekking tot de individuele kenmerken van de ouders noemt Belsky verschillende determinanten. Er wordt binnen het model van Belsky gekeken naar het psychologisch welbevinden en de psychologische rijpheid van de ouders. Ten eerste wordt er aandacht besteed aan de ontwikkelingsgeschiedenis van de ouders: Welke gebeurtenissen en ervaringen heeft de ouder in de eigen jeugd opgedaan en hoe heeft dit hem/haar gevormd tot de ouder die hij/zij nu is? Veerman & Ten Brink (1993) benoemen in diezelfde lijn het negatieve effect dat levensgebeurtenissen kunnen uitoefenen op de kwaliteit van de opvoeding. Ook de persoonlijkheid van de ouder wordt behandeld. Kochanska (1997) benoemde dat een verschil in de persoonlijkheid van ouders, samenhangt met een verschil als opvoeder.

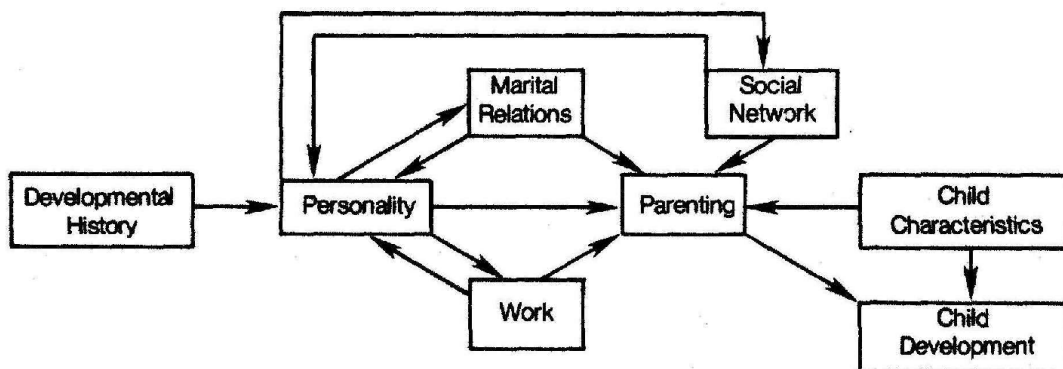
2. Context waarin ouder-kindrelatie zich bevindt

Op de tweede plaats van de hiërarchie staat de context waarin ouder-kindrelatie zich bevindt (Van den Brock, 1994). Hiermee wordt verwezen naar eventuele bronnen van stress of steun: Er wordt gekeken naar de factoren die de ouder beïnvloeden: Binnen de factor 'context' heeft het huwelijk de meeste invloed op het ouderlijk handelen, gevolgd door sociale ondersteuning en de beroepssituatie (financiële zekerheid). Allen zijn directe beïnvloeders van het opvoedkundig handelen van de ouder.

3. Individuele kenmerken van het kind

Binnen het model wordt op het vlak van de individuele kenmerken van het kind uitgelegd hoe deze het opvoedkundig handelen van de ouders kunnen bepalen. Hierbij noemt Belsky de invloed van de gedragstijl van het kind, maar in het bijzonder de invloed van het temperament van het kind op de opvoeding. Daarbij blijkt dat temperament de meeste invloed heeft op het functioneren van het kind zelf (Bates, 1980). Aansluitend benoemen Boom & Hoeksma (1994) en Swets-Gronert (1986) de beïnvloeding van het opvoedkundig handelen van de ouders door het temperament van het kind.

Met behulp van het model van Belsky wordt de complexiteit van de opvoedingsrelatie weergegeven: Er wordt uitgegaan van een wederzijdse beïnvloeding tussen kenmerken van de ouder, de sociale context waarin de ouder-kindrelatie zich bevindt en de kenmerken van het kind (Belsky, 1984).

Afbeelding 1: Model van de determinanten van het ouderschap (Belsky, 1984)

1.2 Ouderlijke stress

In het model van Belsky (1984) staat de factor 'Context waarin ouder-kindrelatie zich bevindt' op de tweede plaats binnen de hiërarchie. Deze factor omvat de verschillende bronnen van stress of steun binnen de ouder-kindrelatie. Ook het begrip 'ouderlijke stress' kan geplaatst worden onder deze factor. Onder ouderlijke stress wordt de mate van stress die ouders ervaren rondom de opvoeding verstaan. Ouderlijke stress kan echter ook samenhangen met de persoonlijkheid en karakteristieken van de ouders. Lazarus benoemde dat er 'aanzienlijke individuele verschillen' bestaan wat betreft het al dan niet stressvol ervaren van een situatie.

Wanneer iemand een situatie als stressvol ervaart, is dit niet per definitie voor een ander ook een stressvolle situatie (1966). Ouderlijke stress wordt dus niet enkel ingedeeld in de factor 'context waarin ouder-kindrelatie zich bevindt', maar ook in de factor 'individuele kenmerken van de ouders'.

Belsky (1984) sprak uit dat de individuele kenmerken van de ouders, de persoonlijkheid en het temperament van het kind en de steun aan ouders, de ouderlijke competentie beïnvloeden en daaropvolgend, de ontwikkeling van het kind. Algemeen bekend is de belemmering die ouderlijke stress kan zijn voor de positieve ontwikkeling van het kind: Zakresi (1995) kwam tot de conclusie dat er samenhang bestaat tussen de ontwikkeling van het kind en de stress die ouders ervaren bij het opvoeden. Andere onderzoeken concludeerde dat de stress die ouders ervaren bij het opvoeden de gemoedstoestand van ouders in negatieve zin kan veranderen, waardoor ook de wijze van opvoeden verandert (Pinderhughes et al., 2000 en McLoyd, 1990). Daarbij blijkt uit verschillend onderzoek dat ouders die een hoge mate van stress ervaren meer moeilijkheden hebben bij het bieden van een stimulerende omgeving voor de ontwikkeling van hun kind (Deater-Deckard, 2004; Pazcowski & Baker, 2007). Compas et al. (2004) benoemde stress binnen het gezin als oorzaak van een depressie bij adolescenten. Eerder onderzoek (Kim & Smith, 1998; Muris, Schmidt, Lambrichs & Meesters, 2001; Steinhausen & Metzke, 2001) heeft reeds aangetoond dat een depressie bij adolescenten een sterk verband heeft met verschillende gezinsfactoren, onder andere met ouderlijke afwijzing.

In navolging van het eerder genoemde model (Belsky, 1984) toonden Belsky & Jaffee (2006) aan dat probleemgedrag van kinderen bij ouders kan zorgen voor sociale stress. Deze sociale stress uit zich in een negatieve invloed op het ouderlijk gedrag. Hierdoor ontstaat er een negatieve druk op de ouder-kindrelatie, met het gevolg dat de ouders gefrustreerd raken met het kind. Onderzoek uit de Verenigde Staten (Anthony et al., 2005) richtte zich op de gevolgen van ouderlijke stress op de sociale competentie van kinderen: Ouderlijke stress bleek sterk gerelateerd aan de sociale competentie van kinderen. Crnic et al. (2005) benoemde eveneens de invloed van ouderlijke stress op de ontwikkeling van het kind.

Uitgaande van het model van Belsky (1984) en eerder uitgevoerde onderzoeken gaan wij ervan uit dat de ouderlijke stress een directe beïnvloeder is van het opvoedkundig handelen van de ouder. Daar tegenovergesteld kan het kind zelf ook een bron zijn van ouderlijke stress. De oorzaken van deze ouderlijke stress zoeken wij in de eventuele psychosociale of cognitieve problemen van het kind.

1.3 Psychosociale problemen

Onder de pijler 'individuele kenmerken van het kind' vallen psychosociale problemen bij kinderen (Belsky 1984). Uit cijfers (2005) van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) en de Nederlandse Organisatie voor toegepast-natuurwetenschappelijk onderzoek (TNO) blijkt dat een groot deel van de Nederlandse jeugd psychosociale problemen ervaart. Onder 0-12 jarigen is dit een percentage van 11% tot 28%. Psychosociale problemen omvatten twee soorten problemen die in verband met elkaar staan: Het psychische probleem en het sociale probleem. Het psychische probleem beslaat het vlak van problemen die te maken hebben met gevoelens en gedachten. Het sociale vlak daarentegen beslaat problemen die te maken hebben met andere mensen (AMW, Nederland).

Onderzoek van Nachshen, Garcin, & Minnes (2005) liet zien dat kinderen met gedragsproblemen een ontmoedigende of uitdagende sociale sfeer kunnen creëren, waardoor ouders zich terugtrekken uit hun sociale netwerken. Door de verminderde sociale steun kan het opvoedkundig handelen van de ouders een andere, negatieve wending aannemen. Daarbij blijkt dat probleemgedrag van kinderen sociale stress kan opleveren en ook het opvoedgedrag in negatieve zin kan veranderen (frustraties, negatieve reacties en storend gedrag jegens het kind). Het 0-12 jarigen onderzoek van het SCP en TNO in Nederland (2005) toonde aan dat wanneer ouders meer negatief over de opvoeding waren, hun kind vaker psychosociale problemen ontwikkelde. Daar tegenovergesteld ervoeren de ouders van kinderen met psychosociale problemen de opvoeding als meer belastend.

1.4 Cognitieve problemen

Naast psychosociale problemen bij kinderen, wordt er in dit onderzoek ook aandacht besteed aan cognitieve problemen bij kinderen. Cognitie is een begrip dat betrekking heeft op het denken en het waarnemen: Het gaat bij cognitie om de gedragingen die men nodig heeft om kennis te kunnen verwerven, of kennis te kunnen gebruiken (Encyclopedisch woordenboek voor de psychologie, Ploeg). Binnen het cognitieve gebied valt een zeer uitgebreid scala aan problemen. Wij zullen ons specifiek richten op de problemen met executieve functies. Executieve functies zijn psychologische processen die belangrijk zijn bij gedragsregulatie en voor het organiseren van allerlei handelingen. Enkele voorbeelden hiervan zijn het vermogen tot oplossen van problemen, vooruit kunnen denken en het bedenken van strategieën (Smidts, 2003). In dit onderzoek zullen de volgende executieve functies ter sprake komen: metacognitie en de gedragsregulatie. Het begrip 'metacognitie' komt deels uit het Latijn, *cognitio*, wat kennis betekent en deels uit het Grieks, *meta*, wat betreffende betekent. Metacognitie gaat over de cognitieve processen die een rol spelen bij het denken zelf (Flavell, 1979, Wells, Peppé & Goulandris, 2004). Problemen met de metacognitie houden in dat kinderen moeite hebben met het zelfstandig uitvoeren van taken en oplossing van problemen. Naast het begrip 'metacognitie', valt ook gedragsregulatie onder cognitieve problemen. Gedragsregulatie geeft aan in welke mate een kind flexibel kan denken en emoties kan

reguleren (handleiding BRIEF). Cognitieve problemen is de overkoepelende term die gebruikt zal worden voor metacognitie en gedragsregulatie.

1.5 Onderzoeksopbouw

Uit eerder uitgevoerde onderzoeken kunnen wij concluderen dat ouders hun kinderen beïnvloeden en kinderen beïnvloeden hun ouders. Binnen dit onderzoek willen wij dit verband nader onderzoeken, specifiek gericht op de ouderlijke stress, de psychosociale problemen van het kind en de cognitieve problemen van het kind.

Recente onderzoeken hebben niet eerder de relatie gelegd tussen deze drie componenten. Daarbij heeft veel onderzoek zich gericht op kinderen tot en met de basisschoolleeftijd en in mindere mate op adolescenten. Ook blijkt uit onderzoek van Deković, Goenendaal & Gerrits (1996) dat veel ouders zich gedurende de periode van adolescentie minder competent voelen in hun rol als ouder. Tot slot blijkt uit de bevindingen van eerder onderzoek (Rowe, Maughan & Goodman, 2004) dat probleemgedrag vaker voorkomt bij het mannelijk geslacht, dan bij het vrouwelijk geslacht. Om deze redenen zal dit onderzoek zich richten op het mannelijke geslacht, in de leeftijd van 12 tot en met 17 jaar.

Met behulp van de volgende centrale onderzoeksvraag zullen wij ons in deze onderwerpen gaan verdiepen:

Welke wisselwerking bestaat er tussen ouderlijke stress, cognitieve problemen en psychosociale problemen bij het kind?

Deze centrale onderzoeksvraag zal aan de hand van de volgende drie deelvragen bestudeerd en beantwoord worden. De genoemde deelvragen zullen ondersteund worden door hypothesen:

Deelvraag 1: *Bestaan er verbanden tussen ouderlijke stress, psychosociale en cognitieve problemen bij het kind?* Aan de eerste deelvraag zal de volgende hypothese gekoppeld worden: Er bestaan verbanden tussen ouderlijke stress, psychosociale en cognitieve problemen bij het kind. Naar aanleiding van de eerder benoemde theorie, gaan wij ervan uit dat dit klopt.

Deelvraag 2: *Zijn cognitieve problemen en psychosociale stress onafhankelijke voorspellers van ouderlijke stress?* Hierbij hoort de volgende hypothese: Cognitieve problemen en psychosociale stress bij het kind zijn onafhankelijke voorspellers van ouderlijke stress. Op basis van de gevonden literatuur verwachten we dat hier inderdaad sprake van is.

Deelvraag 3: *Is ouderlijke stress een voorspeller voor psychosociale of cognitieve problemen bij het kind?* Aan deze deelvraag is de volgende hypothese gekoppeld: Ouderlijke stress is een voorspeller voor psychosociale en cognitieve problemen bij het kind. De gevonden literatuur doet ons vermoeden dat deze hypothese juist is.

2. Methoden

Binnen de methodesectie wordt de wijze van onderzoek omschreven. In dit hoofdstuk wordt de steekproef, de procedure, de meetinstrumenten, de analysetechnieken en de opzet van het onderzoek omschreven.

2.1 Steekproef

De onderzoeksgroep bestaat uit 446 jongens in de leeftijd van 12 tot en met 17 jaar. De gemiddelde leeftijd van deze jongens is 14 jaar ($SD = 1.202$, $range = 12-17$). Alle participanten zitten op het Voortgezet Middelbaar Beroeps Onderwijs (VMBO). De ondervraagde VMBO-leerlingen zitten in klas 1, 2, 3 en 4. Uit klas 1 namen 135 participanten deel, uit klas 2 120 participanten, uit klas 3 108 participanten en uit klas 4 64 participanten. Van de overige 24 participanten waren hierover geen gegevens bekend.

De dataset bevat gegevens verkregen op 16 verschillende middelbare scholen. Deze middelbare scholen bevinden zich in 17 verschillende plaatsen. De meeste participanten zijn schoolgaand in de provincie Zeeland.

In totaal zijn er 2653 brieven verstuurd naar de scholen. Er zijn 518 (19,5%) ingevulde vragenlijsten teruggestuurd. Uiteindelijk is er bij dit onderzoek gebruik gemaakt van 446 vragenlijsten. Het uiteindelijke aantal participanten is met een percentage van 13,9% gedaald, omdat er 30 participanten geen gegevens met betrekking tot ons onderzoek hadden ingevuld. Daarbij zijn ook de 42 participanten die de opleiding HAVO of VWO volgden uit onze dataset verwijderd.

2.2 Procedure

Van de VMBO-scholen die benaderd zijn met verzoek tot deelname aan het onderzoek, hebben er uiteindelijk 16 scholen meegewerkt. Deze gaven de bundels (één voor de ouders en één voor de jongere) mee aan de deelnemende scholieren, inclusief een begeleidende brief voor de ouders. Deze brief bevatte informatie over de inhoud en het doel van het onderzoek. De vragenlijsten werden uiteindelijk weer ingeleverd bij de school, waarna deze de vragenlijsten terug stuurden naar de Universiteit Leiden.

2.3 Instrumenten

Het onderzoek heeft gebruikt gemaakt van twee bundels als meetinstrument: Het betrof een bundel die beantwoord diende te worden door de ouders en een bundel die beantwoord diende te worden door de jongere. De vragenlijst voor de ouders kon het beste ingevuld worden door de moeder, omdat er specifieke vragen voor de moeder aanwezig waren.

De bundel voor de jongere

Voorafgaande aan de vragenlijsten wordt er in deze bundel een korte toelichting gegeven met betrekking tot de vragen en de wijze van invullen. De bundel voor de jongere bevat twee vragenlijsten: de 'Inventory of Callous Unemotional Traits (ICU)' en de 'Reactive Proactive Questionnaire (RPQ)'. Wij zullen echter geen van deze vragenlijsten gebruiken voor ons onderzoek.

De bundel voor de ouders

De bundel voor de ouders bevatte een gedeelte ter informatieverzameling van de achtergrondgegevens. Deze achtergrondgegevens worden gebruikt om demografische informatie te verzamelen over het kind. Daarbij wordt er informatie ingewonnen over eventuele stoornissen of problemen van het kind. Enkele voorbeelden hiervan zijn een pervasieve ontwikkelingsstoornis, een gedragsstoornis of een ticstoornis. De verdere benodigde informatie voor ons onderzoek is verkregen met behulp van vijf verschillende vragenlijsten. Voor ons onderzoek zullen wij echter slechts gebruik maken van drie vragenlijsten. De vragenlijsten die wij zullen gebruiken voor ons onderzoek zijn de volgende: Strengths Difficulties Questionnaire, de NOSIK (Nederlandse en verkorte versie van de Parental Stress Index) en de BRIEF: Executieve Functies Gedragsvragenlijst.

- Strengths Difficulties Questionnaire (SDQ)

Om de psychische en psychosociale problematiek en vaardigheden bij de jongeren te meten is er gebruik gemaakt van de van de Nederlandse vertaling van de SDQ. Deze vragenlijst is bedoeld ter signalering van kinderen met een hoog risico op psychosociale problemen (Goedhart e.a., 2003). De SDQ is een vragenlijst ontworpen door Goodman in 1997 en van Amerikaanse origine. In het jaar 2000 is de vragenlijst naar het Nederlands vertaald (Goedhart, Treffers & Van Widenfelt, 2003). De vragenlijst is geschikt voor de leeftijdscategorie drie tot en met zestien jaar en dient ingevuld te worden door ouders of leerkracht. Voor kinderen van 11 tot en met 16 jaar kan er daarnaast ook gebruik gemaakt worden van de zelfrapportage lijst. Binnen het onderzoek is er gebruik gemaakt van de vragenlijst voor ouders (leeftijd 4-16 jaar).

De SDQ is een vragenlijst die is opgebouwd uit vijf verschillende schalen: Emotionele symptomen, gedragsproblemen, hyperactiviteit/aandachtstekort, problemen met leeftijdgenoten en prosociaal gedrag. Iedere schaal omvat vijf vragen met betrekking tot het benoemde gedrag. De SDQ maakt daarbij gebruik van een zogenaamd 'impact supplement'. Met behulp van dit supplement kan de ernst van de problemen worden geïndiceerd. Dit supplement wordt binnen ons onderzoek niet gebruikt. Bij de analyses van het onderzoek hebben wij gebruik gemaakt van de totale moeilijkheidsscore van de SDQ. Deze is opgebouwd uit alle schalen, met uitzondering de schaal voor prosociaal gedrag.

Betrouwbaarheid

In 2007 is de SDQ door de COTAN beoordeeld. Deze beoordeelde de betrouwbaarheid als voldoende. Een samenvattend onderzoek (Achenbach et al., 2008) berekende de alphascores van de vier probleemschalen: De Cronbach alpha's liggen tussen de .50 en de .70. De alpha's voor de gehele probleemscore van de SDQ liggen tussen de .70 en de .80.

- NOSIK/Parental Stress Index (PSI)

De PSI is een zelfmeetinstrument dat gebruikt wordt om de mate van stress van ouders in de opvoedingssituatie te meten. Hij werd in 1983 ontworpen door Abidin. In dit onderzoek is gebruik gemaakt van de Nederlandse versie van de PSI de NOSI (Nijmeegse Ouderlijke Stress Index) uit 1992 (De Brock, Vermulst en Gerris). Het is een gezinsdiagnostisch instrument en meet de mate van stress die ouders ondervinden bij de opvoeding van een kind (De Brock et al., 1992; Gerris et al., 1993). Voor ons onderzoek is gebruik gemaakt van de verkorte versie van de NOSI, de NOSIK. Deze is geschikt voor screeningsdoeleinden en dient ingevuld te worden door de ouders. De originele NOSI bevat 123 items. Deze zijn verdeeld over dertien schalen, hiervan hebben zeven schalen betrekking het tot het ouderdomein en zes schalen tot het kinddomein:

- Ouderdomein

1. Competentie
2. Rolrestrictie
3. Hechting
4. Depressie
5. Gezondheid
6. Sociale isolatie
7. Huwelijksrelatie

- Kinddomein

8. Aanpassing
9. Stemming
10. Afleidbaarheid
11. Veeleisendheid
12. Positieve bekrachtiging
13. Acceptatie

De NOSIK bevat slechts 25 items en maakt gebruik van tien van de dertien NOSI-schalen. De schalen die niet gebruikt worden zijn de volgende: Rolrestrictie, sociale isolatie en huwelijksrelatie.

Betrouwbaarheid

De betrouwbaarheid van NOSI is door de COTAN in 1996 de betrouwbaarheid als voldoende beoordeeld. Daarbij is ook de betrouwbaarheid van de schaal 'ouderlijke stress' goed te noemen, met Cronbach's Alpha van .97. De schaal 'gedrag van het kind' is eveneens in orde met een Cronbach's Alpha van .96 (De Brock, Vermulst & Gerris, 1992; van der Mooren, 2006).

- BRIEF: Executieve Functies Gedragsvragenlijst

De executieve functies van de jongeren die deelnamen aan dit onderzoek zijn gemeten met behulp van de Nederlandse vertaling van de BRIEF (Behavior Rating Inventory of Executive Function). De BRIEF is een Amerikaanse vragenlijst ontworpen door Gioia, Isquith, Guy en Kenworthy (2000). De BRIEF kan worden gebruikt voor kinderen in de leeftijd van 5 tot en met 18 jaar. Deze vragenlijst meet de executieve functies van kinderen op gedragsniveau. Voor ons onderzoek hebben wij gebruik gemaakt van de versie voor kinderen. Deze versie van de BRIEF is geschikt voor kinderen en jongeren van 5 tot en met 18 jaar. Hij bestaat uit een versie voor de ouders en een versie voor leerkrachten. Binnen dit onderzoek is gebruik gemaakt van de ouderversie (Smidts & Huizinga, 2009).

Beide versies van de BRIEF (ouders- en leerkrachtenversie) bevatten 75 items, die verdeeld zijn over 8 klinische schalen. Deze klinische schalen zijn weer onder te verdelen in twee hoofdschalen, namelijk 'gedragsregulatie' en 'metacognitie'. Met behulp van de twee hoofdschalen wordt de totaalscore op de vragenlijst berekend. De indeling van de schalen van het meetinstrument is als volgt:

Gedragsregulatie (onderdrukken van impulsen, flexibel denken en emoties reguleren):

1. Inhibitie: Impulsonderdrukking.
2. Cognitieve flexibiliteit: Moeite met veranderingen.
3. Emotieregulatie: Regulatie en controle van emoties.

- Metacognitie (zelfstandigheid bij uitvoeren van taken, oplossen van problemen door middel van evalueren eigen gedrag):

4. Initiatief nemen: Het uit zichzelf starten met een activiteit of taak.
5. Werkgeheugen: Tijdelijk onthouden van informatie en deze cognitief bewerken.
6. Plannen en organiseren: Vooruit denken, doelen stellen en bedenken wat er gaat gebeuren en daarop reageren.
7. Ordelijkheid en netheid: Ordening, netheid en het ordenen van informatie en taken.
8. Gedragsevaluatie: Inzicht in eigen gedrag en de gevolgen daarvan (Smidts & Huizinga, 2006).

Betrouwbaarheid:

De BRIEF is niet door de COTAN beoordeeld. Uit onderzoek (Smidts & Huizinga, 2009) blijkt echter dat de hoofdschalen en de totaalscore van de BRIEF uitermate betrouwbaar zijn (Cronbach's alpha > .93) en ook de klinische subschalen zijn met behulp van een Cronbach's alpha (> .81) als voldoende betrouwbaar bestempeld.

2.4 Data-analyse

Bestaat er een verband tussen ouderlijke stress, psychosociale en cognitieve problemen bij het kind?

Bij de data-analyse zullen allereerst de correlaties tussen alle gebruikte variabelen berekend worden. Correlatie vereist dat alle variabelen kwantitatief zijn (Moore & McCabe, 2006). Ouderlijke stress, psychosociale en cognitieve problemen bij het kind zijn allen kwantitatief en om die reden geschikt om eventuele correlatie te meten. Aangezien correlatie alleen niet voldoende informatie geeft, worden hierbij ook het gemiddelde en de standaardafwijking genoemd (Pallant, 2010).

Zijn cognitieve problemen en psychosociale stress onafhankelijke voorspellers van ouderlijke stress?

Om deze deelvraag te beantwoorden wordt er gebruik gemaakt van twee enkelvoudige regressies: Een die de voorspellende waarde van psychosociale problemen op ouderlijke stress meet en een die de voorspellende waarde van cognitieve problemen op ouderlijke stress meet (Moore & McCabe, 2006).

Is ouderlijke stress een voorspeller voor psychosociale of cognitieve problemen bij het kind?

Met behulp van een multiële regressie-analyse zal deze deelvraag onderzocht worden. Bij multiële regressie-analyse wordt er onderzocht of er door meerdere onafhankelijke variabelen invloed uitgeoefend wordt op de afhankelijke variabele (Pallant, 2010).

3. Resultaten

Binnen de resultatensectie zullen de uitkomsten van het onderzoek worden beschreven: Deze statistische uitkomsten van de analyses worden per deelvraag behandeld.

3.1 Data-analyse deelvraag 1

Bestaan er verbanden tussen ouderlijke stress, psychosociale en cognitieve problemen bij het kind?

De eerste deelvraag onderzoekt of er sprake is van een samenhang tussen de verschillende variabelen. Deze samenhang wordt geanalyseerd met behulp van de Pearson correlatie coëfficiënt. De correlaties tussen de volgende variabelen zijn onderzocht: ouderlijke stress, psychosociale problemen en cognitieve problemen (metacognitie en gedragsregulatie). De correlatieanalyse wees uit dat er tussen alle variabelen een statistisch significante relatie aanwezig is en de verbanden zijn positief: Hogere waarden van bepaalde variabele gaan samen met hogere waarden op andere variabelen. Er is sprake van redelijk sterke positieve verbanden tussen de variabelen, waarbij het verband tussen 'psychosociale problemen' en 'gedragsregulatie' het sterkst is en het verband tussen 'ouderlijke stress' en 'metacognitie' het minst sterk. De uitkomsten van de correlaties worden getoond in tabel 1.

Tabel 1: *Resultaten Pearson correlaties*

	Ouderlijke stress	Psychosociale problemen	Metacognitie	Gedragsregulatie
Ouderlijke stress	-	.609**	.566**	.731**
Psychosociale problemen	.609**	-	.614**	.737**
Metacognitie	.566**	.614**	-	.629**
Gedragsregulatie	.731**	.737**	.629**	-

** . Correlatie is significant bij 0.01 (tweezijdig)

3.2 Data-analyse deelvraag 2

Zijn cognitieve problemen en psychosociale problemen onafhankelijke voorspellers van ouderlijke stress?

Met behulp van een multi-pele regressieanalyse is onderzocht of er sprake is van voorspellende waarden van de variabelen 'cognitieve problemen' en 'psychosociale stress' voor de afhankelijke variabele 'ouderlijke stress'. De R Square heeft een waarde van .562. Dit toont aan dat de gecombineerde predictoren van het model 56.2% van de variantie van de variabele 'ouderlijke stress' verklaren. De Part correlaties geven aan dat ruim 12% van de totale variantie van de afhankelijke variabele verklaard wordt door de onafhankelijke variabele 'cognitieve problemen'. Bijna 11% van deze variantie binnen de variabele wordt verklaard door de gedragsregulatie. Slechts 1.1% van de variantie kan verklaard worden door de andere onafhankelijke variabele 'psychosociale problemen'.

De β van gedragsregulatie is het sterkst: Dit houdt in dat deze variabele de sterkste unieke bijdrage levert aan de verklaring van de afhankelijke variabele 'ouderlijke stress', als de variantie verklaard door de overige variabelen door het model gecontroleerd worden. De

overige bèta's (metacognitie en psychosociale problemen) waren kleiner. Dit laat zien dat de unieke bijdrage aan de afhankelijke variabele minder sterk is. Tot slot leveren alle onafhankelijke variabelen een significante bijdrage aan de voorspelling van de afhankelijke variabele 'ouderlijke stress'. De resultaten van de multi-pele regressie analyse zijn weergegeven in tabel 2.

Tabel 2: Resultaten multi-pele regressieanalyse

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients			Correlaties	
	B	Std. Error	β	t	p	Partial	Part
(Constant)	-9.349	4.562		-2.049	.041		
Metacognitie	.206	.062	.169	3.336	.001	.183	.123
Gedagsregulatie	1.026	.115	.500	8.906	.000	.722	.329
Psychosociale problemen	.586	.207	.162	2.838	.005	.157	.105

a. Afhankelijke variabele: Ouderlijke stress

3.3 Data-analyse deelvraag 3

Is ouderlijke stress een voorspeller voor psychosociale of cognitieve problemen bij het kind?

In de derde en laatste deelvraag wordt het verband tussen de onafhankelijke variabele en de afhankelijke variabele onderzocht met behulp van enkelvoudige regressievergelijkingen. De eerste regressievergelijkingen onderzoeken of ouderlijke stress een voorspeller is van cognitieve problemen bij het kind; de tweede regressievergelijking zal toetsen of de psychosociale problemen worden voorspeld door ouderlijke stress.

3.3.3 Ouderlijke stress en cognitieve problemen bij het kind

Aangezien de cognitieve problemen in beeld worden gebracht met behulp van twee variabelen (metacognitie en gedagsregulatie) zijn er twee enkelvoudige regressies uitgevoerd. In tabel 3 en 4 worden de resultaten van enkelvoudige regressieanalyses weergegeven.

De R Square in tabel 3 geeft aan dat 32% van de variantie in de cognitieve problemen van het kind (metacognitie) wordt verklaard door ouderlijke stress. 53.4% van de variantie kan

verklaard worden door de gedragsregulatie van het kind. In totaal wordt er dus ruim 85% van de variantie verklaard door de onafhankelijke variabele 'ouderlijke stress'. Beide p-waardes behorend bij de F-statistiek zijn significant ($F(366)=161.24$, $p=0.00$ en $F(406)=419.45$, $p=0.00$). De onafhankelijke variabelen leveren een significante bijdrage aan de voorspelling van de afhankelijke variabele.

Tabel 3: Resultaten enkelvoudige regressieanalyse

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients			Correlaties	
	B	Std. Error	β	t	p	Partial	Part
(Constant)	55.634	2.065	.566	26.941	.000	.566	.566
Ouderlijke stress	.455	.036	.566	12.698	.000		

a. Afhankelijke variabele: cognitieve problemen (metacognitie)

Tabel 4: Resultaten enkelvoudige regressieanalyse

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients			Correlaties	
	B	Std. Error	β	t	p	Partial	Part
(Constant)	21.579	1.018		21.197	.000		
Ouderlijke stress	.354	.017	.731	20.480	.000	.731	.731

a. Afhankelijke variabele: cognitieve problemen (gedragsregulatie)

3.3.4 Ouderlijke stress en psychosociale problemen bij het kind

Met de laatste enkelvoudige regressieanalyse is de voorspellende waarde van ouderlijke stress op psychosociale problemen onderzocht. Ouderlijke stress bleek eveneens een significante voorspeller voor psychosociale problemen bij het kind te zijn ($F=239.342$, $p < 0.01$). De R Square gaf aan dat 37% van de variantie van psychosociale problemen verklaard wordt door de ouderlijke stress.

Tabel 5: Resultaten enkelvoudige regressieanalyse

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients			Correlaties	
	B	Std. Error	β	t	p	Partial	Part
(Constant)	-.025	.618		-.041	.968		
Ouderlijke stress	.163	.011	.609	15.471	.000	.609	.609

a. Afhankelijke variabele: psychosociale problemen

4. Conclusie en discussie

In dit hoofdstuk zullen de conclusies getrokken worden uit de resultaten van het onderzoek. In de eerste paragraaf zullen de conclusies met betrekking tot de deelvragen besproken worden. Tevens zal worden geanalyseerd of de gegevens in overeenstemming zijn met de eerder besproken literatuur. In de tweede paragraaf zal de centrale onderzoeksvraag beantwoordt worden, eveneens in relatie tot de literatuur uit hoofdstuk 1. Daarna zullen in paragraaf 3 de tekortkomingen van het onderzoek besproken worden. Tot slot zullen er in de laatste paragraaf enkele suggesties en aanbevelingen voor vervolgonderzoek uiteengezet worden.

4.1 Conclusies van de deelvragen

De conclusies zullen in deze paragraaf per deelvraag worden besproken. Hierbij zal ook de literatuur uit hoofdstuk 1 bij betrokken worden.

4.1.1 Deelvraag 1

Bestaan er verbanden tussen ouderlijke stress, psychosociale en cognitieve problemen bij het kind? De literatuur stelt dat er een samenhang bestaat tussen de ontwikkeling van het kind en de stress die ouders ervaren bij het opvoeden (Zakresi, 1995). De eerste deelvraag onderzoekt of deze samenhang daadwerkelijk bestaat. De resultaten van de analyse toonden aan dat tussen de drie variabelen (ouderlijke stress, psychosociale en cognitieve problemen bij het kind) verbanden bestaan. Dit houdt in dat tussen de variabelen een onderlinge relatie bestaat: Wanneer de mate van ouderlijke stress hoger is, zal het kind ook meer psychosociale problemen en cognitieve problemen ervaren. Andersom geldt dit echter ook. Wanneer de psychosociale problemen of cognitieve problemen verergeren, zullen de ouders ook meer stress ervaren. Uiteraard werkt hetzelfde principe wanneer het niveau van een van de variabelen vermindert. Dit komt overeen met onze verwachtingen en de literatuur: Het model van Belsky geeft weer dat er een wisselwerking bestaat tussen de ouders en het kind (1984). In overeenstemming met dit gegeven benoemden Cowan, Powell & Cowan (1998) benoemden dat gezinsleden continu op elkaar reageren. De hypothese 'Er bestaan verbanden tussen ouderlijke stress, psychosociale en cognitieve problemen bij het kind' zal worden aangenomen.

4.1.2 Deelvraag 2

Zijn cognitieve problemen en psychosociale problemen bij het kind onafhankelijke voorspellers van ouderlijke stress? De tweede deelvraag is getoetst met behulp van de volgende hypothese: 'Cognitieve problemen en psychosociale stress bij het kind zijn onafhankelijke voorspellers van ouderlijke stress'. Het model van Belsky (1984) gaat ervan uit dat het ouderschap ook beïnvloed wordt door de karakteristieken van het kind. Ook vervolgonderzoek van Belsky en Jaffee (2006) toonde aan dat problematisch gedrag van kinderen bij ouders kan zorgen voor sociale stress. Uit de resultaten van de analyses kan

worden afgeleid dat aan onze verwachting op basis van de literatuur voldaan is: Cognitieve problemen en psychosociale stress bij het kind zijn onafhankelijke voorspellers van ouderlijke stress. Deze hypothese wordt, geheel volgens onze verwachting, aangenomen. Er bleek een relatief groot verschil te bestaan tussen de twee voorspellende variabelen, waarbij cognitieve problemen de meeste (voorspellende) invloed bleek te hebben op ouderlijke stress: Wanneer een kind kampt met cognitieve problemen leidt dit meer tot ouderlijke stress dan wanneer een kind kampt met psychosociale problemen. Van de twee variabelen van cognitieve problemen (gedragsregulatie en metacognitie) had de variabele 'gedragsregulatie' een sterkere voorspellende waarde op ouderlijke stress.

4.1.3 Deelvraag 3

Is ouderlijke stress een voorspeller voor psychosociale of cognitieve problemen bij het kind?

Deze deelvraag onderzocht of ouderlijke stress een voorspeller was voor psychosociale of cognitieve problemen bij het kind. De literatuur geeft aan dat de individuele kenmerken van de ouders, de persoonlijkheid en het temperament van het kind en de steun aan ouders, de ouderlijke competentie beïnvloeden en daaropvolgend, de ontwikkeling van het kind (Belsky, 1984). Ook blijkt uit de literatuur dat de stress die ouders ervaren bij het opvoeden de gemoedstoestand van ouders in negatieve zin kan veranderen, waardoor ook de wijze van opvoeden verandert (Pinderhughes et al., 2000 en McLoyd, 1990). Ander onderzoek benoemde de specifieke gevolgen voor de psychosociale problemen: Ouderlijke stress bleek sterk gerelateerd aan de sociale competentie van kinderen (Anthony et al., 2005). Daarbij blijkt uit verschillend onderzoek dat ouders die een hoge mate van stress ervaren meer moeilijkheden hebben bij het stimuleren van de ontwikkeling van hun kind (Deater-Deckard, 2004; Pazcowski & Baker, 2007). De gevonden resultaten komen overeen met de literatuur en daarbij met onze verwachtingen. Ouderlijke stress blijkt invloed te hebben op beide variabelen (psychosociale en cognitieve problemen van het kind). Het onderzoek duidt aan dat aan dat er slechts kleine verschillen bestaan tussen de mate van invloed van ouderlijke stress op de verschillende variabelen. De uitkomsten van de analyse leiden ertoe dat de derde hypothese 'ouderlijke stress is een voorspeller voor psychosociale en cognitieve problemen bij het kind' eveneens wordt aangenomen.

4.2 Antwoord op de centrale onderzoeksvraag

Welke wisselwerking bestaat er tussen ouderlijke stress, cognitieve problemen en psychosociale problemen bij het kind? Met behulp van de drie deelvragen kan er een adequaat antwoord gegeven worden op de centrale onderzoeksvraag. Alle drie de hypothesen die voortkwamen uit de deelvragen zijn aangenomen. Hieruit kunnen wij afleiden dat er een wisselwerking bestaat tussen ouderlijke stress, cognitieve problemen en psychosociale problemen bij het kind. Dit antwoord komt overeen met de gevonden literatuur: Hierin wordt uitgegaan van een wederzijdse beïnvloeding tussen kenmerken van de ouder,

de sociale context waarin de ouder-kindrelatie zich bevindt en de kenmerken van het kind (Belsky, 1984).

4.3 Beperkingen van het onderzoek

Ondanks de overeenkomsten tussen de resultaten van het onderzoek en de behandelde literatuur, zijn er enkele beperkingen verbonden aan het onderzoek. Binnen deze paragraaf zullen we deze beperkingen behandelen. De eerste beperking is te vinden in de generaliseerbaarheid. De onderzoeksgroep betrof 446 jongens in de leeftijd van 12 tot en met 17 jaar, met een gemiddelde leeftijd van 14 jaar. Alle participanten zitten op het Voortgezet Middelbaar Beroeps Onderwijs (VMBO), in klas 1 tot en met 4. Dit heeft als gevolg dat onze resultaten dus slechts een weergave zijn van een klein gedeelte van de populatie en de specifieke bevindingen van dit onderzoek niet gegeneraliseerd kunnen worden naar kinderen en jeugdigen in het algemeen. Daarbij was sprake van een relatief lage respons: Van de in totaal 2653 verzonden brieven zijn er uiteindelijk slechts 518 ingevuld en teruggestuurd. Dit betekent dat er een respons was van 19,5%. Dit kan bestempeld worden als een lage respons en deze draagt eraan bij dat het onderzoek minder representatief is. Bij de bespreking van de beperkingen moeten ook de meetinstrumenten meegenomen worden: Het instrument dat gebruikt is om ouderlijke stress te meten, de NOSIK, is de verkorte versie van de meer complete NOSI. De NOSIK is een screeningslijst voor opvoedingsstress bij ouders. Doordat het slechts een screeningslijst is, kan dit als gevolg hebben dat er een niet geheel nauwkeurig of volledig beeld van de ouderlijke stressbeleving is gevormd. Bij de NOSI komen in het ouderdomein de volgende zeven onderwerpen aan bod: Competentie; Rolrestrictie; Hechting; Depressie; Gezondheid; Sociale isolatie en huwelijksrelatie. Bij het kinddomein worden er zeven aspecten aangehaald: Aanpassing; Stemming; Afleidbaarheid; Veeleisendheid; Positieve bekrachtiging en acceptatie. Bij de NOSIK worden de volgende punten niet meegenomen in het onderzoek naar de ouderlijke stress: Rolrestrictie, sociale isolatie en huwelijksrelatie. Uit ons literatuuronderzoek bleek echter dat deze factoren zeer belangrijk zijn bij beleving van ouderlijke stress (Belsky, 1984).

4.4 Aanbevelingen en suggesties voor vervolgonderzoek

Graag willen wij deze paragraaf gebruiken om de aandacht te richten op enkele suggesties voor eventueel vervolgonderzoek. De eerste beperking lag in de generaliseerbaarheid. Om deze reden is het van belang om bij een eventueel volgend onderzoek gebruik te maken van verschillende steekproeven. Zo kan het onderzoek meer generaliseerbaar worden gemaakt. Door het onderzoek uit te voeren met verschillende steekproeven, denkend aan andere leeftijden, schoolniveaus en beide geslachten zou het een onderzoek kunnen worden dat een betere weergave is van een groter gedeelte van de maatschappij. Het onderzoek in huidige staat heeft een vrij beperkte doelgroep. Belangrijk voor opvolgend onderzoek is ook dat de NOSIK wordt vervangen door een meer uitgebreidere test die de ouderlijke stress onderzoekt, zoals de volledige NOSI. Dit zal een meer volledig beeld schetsen van de

opvoedingsstress bij ouders en het onderzoek meer betrouwbaar maken. Aangezien er significante correlaties en voorspellende invloeden tussen ouderlijke stress, psychosociale en cognitieve problemen bij het kind zijn gevonden zou eventueel vervolgonderzoek zich kunnen richten op het voorkomen van de problemen die ontstaan door de wisselwerking die er bestaat tussen ouders en hun kind. Daarbij zou ook de omgang en hantering van de ouderlijke stress en problemen bij het kind meegenomen kunnen worden, om de negatieve gevolgen van deze wisselwerking te minimaliseren. Veel ouders en hun kinderen zouden hierbij gebaat zijn.

Referenties

- Abidin, R.R. (1983). Parenting stress index: manual. Charlottesville: Pediatric Psychology Press.
- Abidin, R. (1995). Parenting stress index: professional manual (3rd edition). Florida: Psychological Assessment Resources Inc.
- Anthony, L.G., Anthony, B.J., Glanville, D.N., Naiman, D.Q., Waanders, C., & Shaffer, S. (2005). The relationship between parenting stress, parenting behaviour and preschoolers' social competence and behaviour problems in the classroom. *Infant and Child Development*, 14, 133-154.
- Bates, J. (1980). The concept of difficult temperament. *Merril-Palmer Quarterly*, 26, 299-314.
- Belsky, J. (1984). The determinants of parenting: A process model. *Child Development*, 55(1), 83-96.
- Belsky, J. & Jaffee, S. (2006). The multiple determinants of parenting. In D. Cicchetti & D. Cohen (Eds.), *Developmental Psychopathology: Risk, disorder and adaptation* (pp. 38-85). NY: Wiley.
- Boom, D.C. van den & Hoeksma, J.B. (1994). The effect of infant irritability on mother infant interaction: A growth-curve analysis. *Developmental Psychology*, 30, 581-590.
- Bryman, A. (2008). *Social research methods* (3rd edition). Oxford: Oxford University Press.
- Cowan, P. A., Powell, D., & Cowan, C. P. (1997). Parenting interventions: A family systems perspective. In I. E. Sigel & K. A. Renninger (Eds.), *Handbook of child psychology: Vol 4. Child psychology in practice* (5th ed., pp. 3-72). New York: Wiley.
- Crnic, K. A., Gaze, C., & Hoffman, C. (2005). Cumulative parenting stress across the preschool period: Relations to maternal parenting and child behavior at age 5. *Infant and Child Development*, 14, 117-132.
- Deater-Deckard, K. (2004). Parenting stress. New Haven, CY: Yale University Press.
- De Brock, A.J.L.L., Vermulst, A.A., Gerris, J.R.M. & Abidin, R.R. (1992). Nijmeegse Ouderlijke Stress Index: Handleiding experimentele versie (Nijmegen Parenting Stress Index: Manual Experimental version). Lisse, NL: Swets & Zeitlinger.
- De Brock, A.J.L.L. (1994). Ouderlijk opvoedkundig handelen: de invloed van ouder-, kind- en contextuele kenmerken. (diss.) Katholieke Universiteit Nijmegen
- Dekovic, M., Groenendaal, J.H.A. & Gerrits, L.A.W. (1996). Opvoedkenmerken. In J. Rispen, J.M.A. Hermanns & W.H.K. Meeus (red.), *Opvoeden in Nederland (70-94)*. Assen: Van Gorcum.
- Elzinga, A. (2010). Opvoeden in 2010: een stressklus. *J/M voor ouders*, september (9).
- Flavell, J. H. (1979). Metacognition and cognitive monitoring: A new area of cognitive-developmental inquiry. *American Psychologist*, 34, 906-911.

- Kim, K., & Smith, P.K. (1998). Childhood stress, behavioural symptoms and mother-daughter pubertal development. *Journal of Adolescence*, 21, 231 - 240.
- Kochanska, G. (1997). Mutually responsive orientation between mothers and their young children: Implications for early socialization. *Child Development*, 68, 94-112.
- Lazarus, R S, (1966). *Psychological Stress and the Coping Process*. New York: McGraw-Hill.
- Lazarus, R S and Folkman, S, (1984). *Stress, Appraisal, and Coping*. New York: Springer.
- McLoyd, V.C. (1990). The impact of economic hardship on Black families and children: psychological distress, parenting, and socioeconomic development. *Child Development*, 61, 311-346
- Moore, D.S. & McCabe, G.P. (2006). *Introduction to the practice of statistics*(5th edition). New York: W.H. Freeman.
- Mooren, F.C.T. van der (2006). *Opvoeding op school en in het gezin: onderzoek naar de samenhang tussen opvoeding en de houding van jongeren ten opzichte van sociale grenzen*. z.p.: z.n. Proefschrift Rijksuniversiteit Groningen
- Muris, P., Schmidt, H., Lambrichs, R., & Meesters, C. (2001). Protective and vulnerability factors of depression in normal adolescents. *Behaviour Research and Therapy*, 39, 555 - 565
- Nachshen, J. S., Garcin, N., & Minnes, P. (2005). Problem behavior in children with intellectual disabilities: Parenting stress, empowerment, and school Services. *Mental Health Aspects of Developmental Disabilities*, 8, 105-114.
- Paczkowski, E., & Baker, B.L. (2007). Parenting children with and without developmental delay: The role of self-mastery. *Journal of Intellectual Disability Research*, 51, 435-446.
- Pallant, J. (2007). *SPSS survival manual* (3rd edition). Maidenhead, UK: McGraw-Hill Education
- Pinderhughes, E. E., Bates, J., E., Dodge, K. A., Pettit, G. S., & Zelli, A. (2000). Discipline responses: Influences of parent's socioeconomic status, ethnicity, beliefs about parenting, stress, and cognitive-emotional processes. *Journal of Family Psychology*, 14(3), 380-400.
- Ploeg, P. van der (2007). *Encyclopedisch woordenboek van de psychologie*. Apeldoorn: Garant
- Rowe, R., Maughan, B., & Goodman, R. (2004). Childhood psychiatric disorder and unintentional injury: Findings from a national cohort study. *Journal of Pediatric Psychology*, 29(2), 119-130.
- Smidts, D. & Huizinga, M. (2009). *BRIEF executieve functies gedragsvragenlijst: Handleiding*. Amsterdam: Hogrefe Uitgevers.

Steinhausen, H.-C., & Winkler Metzke, C. (2001). Risk, compensatory, vulnerability, and protective factors influencing mental health in adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 30, 259–280.

Swets-Gronert, F.A. (1986). Temperament, taalcompetentie en gedragsproblemen van jonge kinderen: Een longitudinal onderzoek bij kinderen van een half tot vijf jaar. Lisse: Swets & Zeitlinger.

Veerman, J.W. & Brink, L.T ten (1993). Het meten van de opvoedingsomgeving met de Vragenlijst Meegemaakte Gebeurtenissen. *Tijdschrift voor Orthopedagogiek*, 32, 426-443.

Wells, B., Peppé, S. and Goulandris, N. (2004) *Intonation development from five to thirteen*. *Journal of Child Language*, 31 (4). pp. 749-778. ISSN 0305-0009

Zeijl, E., Crone, M., Wiefferink, K., Keuzenkamp, S., & Reijneveld, M. (2005). *Kinderen in Nederland*. Een onderzoek naar de leefsituatie, het welzijn, de tijdsbesteding en het voorzieningengebruik van 0-12 jarige kinderen. (Sociaal en Cultureel Planbureau & TNO Kwaliteit van Leven)

Bijlagen

Universiteit Leiden

Unieke code:

--	--	--	--

Bundel 1

Jongere

Gelieve de vragenlijsten gebundeld te houden, zodat de vragenlijsten aan de unieke code gekoppeld kunnen worden.

Toelichting bij het invullen van de vragenlijsten

Het onderzoek bestaat uit het invullen van vragenlijsten door jou en je ouders. In deze brief zal hierover meer informatie worden gegeven.

Het pakket wat je van school hebt meegekregen, bevat twee genummerde bundels. Bundel 1 is voor jou bedoeld en bevat twee korte vragenlijsten. De andere bundel is voor je ouders bestemd. Zij vullen vragen in die gaan over jouw gedrag.

Het is de bedoeling dat je Bundel 1 zelfstandig invult. Het is belangrijk voor jou om te weten dat er geen goede of foute antwoorden zijn, maar dat we benieuwd zijn naar jouw mening.

Jouw ouder(s)/verzorger(s) hebben op de voorkant van bundel 1 en 2 een unieke code ingevuld, zodat wij niet weten dat jij degene bent die deze vragenlijsten hebt ingevuld, maar dat wij nog wel kunnen achterhalen dat jouw bundel (Bundel 1) en die van je ouder(s)/verzorger(s) (Bundel 2) bij elkaar horen. Probeer de vragenlijsten van Bundel 1 dus zo eerlijk mogelijk in te vullen.

Wanneer jij en je ouders de bundels hebben ingevuld, kunnen jullie ze in de bijgevoegde antwoordenvolp doen. Wij willen jou vragen om de envelop afgesloten bij je leerkracht in te leveren, uiterlijk 1 week nadat je het pakket van school mee naar huis hebt gekregen.

Alvast bedankt voor je medewerking!

Nederlandse Vertaling ICU

Instructies: Lees alsjeblieft de volgende stellingen en beoordeel hoe goed ze jou beschrijven. Omcirkel 0 wanneer de stelling helemaal niet waar is. Omcirkel 1 wanneer de stelling soms waar is. Omcirkel 2 wanneer de stelling bijna waar is en omcirkel 3 wanneer de stelling absoluut waar is. Vul elke stelling in en sla er geen over.

	Helemaal niet Waar	Soms Waar	Bijna Waar	Absoluut Waar
1. Ik kan mijn gevoelens goed uiten.	0	1	2	3
2. Wat ik denk dat "goed" en "fout" is, verschilt van wat andere mensen hierover denken.	0	1	2	3
3. Ik vind het belangrijk hoe goed ik het doe op school of op mijn werk.	0	1	2	3
4. Het kan me niet schelen wanneer ik iemand pijn doe als ik mijn zin wil krijgen.	0	1	2	3
5. Ik voel me slecht of schuldig wanneer ik iets fout doe.	0	1	2	3
6. Ik laat mijn emoties niet aan anderen zien.	0	1	2	3
7. Ik vind het niet belangrijk om op tijd te komen.	0	1	2	3
8. Ik maak me zorgen over hoe anderen zich voelen.	0	1	2	3
9. Het kan me niet schelen of ik in de problemen kom.	0	1	2	3
10. Ik laat mijn gevoelens niet de baas over mij spelen.	0	1	2	3
11. Ik vind het niet belangrijk of ik dingen goed doe.	0	1	2	3
12. Ik lijk erg koud en onbezorgd voor anderen.	0	1	2	3
13. Als ik ongelijk heb, dan geef ik dat makkelijk toe.	0	1	2	3
14. Het is voor anderen makkelijk om te beschrijven hoe ik mij voel.	0	1	2	3
15. Ik doe altijd mijn best.	0	1	2	3
16. Ik verontschuldig mij ("ik zeg sorry") wanneer ik iemand pijn heb gedaan.	0	1	2	3

17. Ik probeer anderen niet te kwetsen.	0	1	2	3
18. Ik voel me niet schuldig als ik iets fout doe.	0	1	2	3
19. Ik ben erg expressief en emotioneel.	0	1	2	3

	Helemaal niet Waar	Soms Waar	Bijna Waar	Absoluut Waar
20. Ik heb geen zin om tijd te steken in dingen goed te doen.	0	1	2	3
21. De gevoelens van anderen zijn onbelangrijk voor mij.	0	1	2	3
22. Ik verberg mijn gevoelens voor anderen.	0	1	2	3
23. Ik werk hard aan alles wat ik doe.	0	1	2	3
24. Ik doe dingen om anderen goed te laten voelen.	0	1	2	3

Reactive Proactive Questionnaire

Er zijn momenten waarin de meeste van ons boos worden of dingen doen die we niet gedaan zouden moeten hebben. Geef door omcirkelen van de nummers, van elk van de onderstaande items aan of het bij jou nooit (0), soms (1) of vaak (2) voorkomt. Denk niet te lang over de items na, maar geef gewoon je eerste reactie. Zorg dat je alle items beantwoordt.

	Nooit	Soms	Vaak
1. Hoe vaak heb je tegen anderen geschreeuwd als zij jou irriteerden?	0	1	2
2. Hoe vaak heb je gevochten om te laten zien wie de baas was?	0	1	2
3. Hoe vaak heb je boos gereageerd als iemand je uitdaagde?	0	1	2
4. Hoe vaak heb je dingen van anderen afgenomen?	0	1	2
5. Hoe vaak ben je boos geworden als iets niet ging zoals je wilde?	0	1	2
6. Hoe vaak heb je voor de lol iets kapot gemaakt of beschadigd?	0	1	2
7. Hoe vaak heb je woede uitbarstingen gehad?	0	1	2
8. Hoe vaak heb je dingen kapot gemaakt of beschadigd omdat je boos was?	0	1	2
9. Hoe vaak heb je met een groep tegen anderen gevochten om stoer te doen?	0	1	2
10. Hoe vaak heb je iemand anders pijn gedaan om een spel of wedstrijd te winnen?	0	1	2
11. Hoe vaak ben je boos of kwaad geworden als je je zin niet kreeg?	0	1	2
12. Hoe vaak heb je fysiek geweld gebruikt om anderen te laten doen wat jij wilde?	0	1	2
13. Hoe vaak ben je kwaad of boos geworden als je een spel verloor?	0	1	2
14. Hoe vaak ben je boos of kwaad geworden als anderen je bedreigden?	0	1	2
15. Hoe vaak heb je iemand gedwongen om geld of andere dingen aan jou te geven?	0	1	2
16. Hoe vaak heb je je beter gevoeld nadat je tegen iemand geschreeuwd hebt of iemand geslagen hebt?	0	1	2
17. Hoe vaak heb je iemand gepest of bedreigd?	0	1	2
18. Hoe vaak heb je iemand gebeld en voor de lol vieze woorden	0	1	2

gezegd?			
19. Hoe vaak heb je anderen geslagen om jezelf te verdedigen?	0	1	2
20. Hoe vaak heb je anderen overgehaald om met zijn allen iemand te pesten of te bedreigen?	0	1	2
21. Hoe vaak heb je een wapen gedragen om in een gevecht te gebruiken?	0	1	2
22. Hoe vaak ben je kwaad of boos geworden of heb je anderen geslagen als je geplaagd werd?	0	1	2
23. Hoe vaak heb je tegen anderen geschreeuwd om ze iets voor je te laten doen?	0	1	2

Universiteit Leiden

Unieke code:

Bundel 2

Ouder

Gelieve de vragenlijsten gebundeld te houden, zodat de vragenlijsten aan de unieke code gekoppeld kunnen worden.

Achtergrondgegevens

Graag willen wij u vragen de volgende achtergrondgegevens in te vullen. Daarnaast bestaat er een mogelijkheid om eventuele opmerkingen te plaatsen.

Geboortedatum van uw kind (dd/mm/jjjj):/...../.....

Huidige leeftijd van uw kind:

.....

- Opleiding van uw zoon:
- VMBO- brugklas
 - VMBO- theoretische leerweg
 - VMBO- gemengde leerweg
 - VMBO- kaderberoepsgerichte leerweg
 - VMBO- basisberoepsgerichte leerweg
 - Anders, namelijk:

.....

- Heeft uw zoon broertjes en zusjes? Ja, aantal:.....
- Nee

Naam school:.....

Plaats school:.....

Leerjaar:.....

- Etnische achtergrond van uw zoon:
- Nederlands
 - Nederlands-Marokkaans
 - Nederlands-Turks
 - Nederlands-Antilliaans
 - Nederlands-Surinaams

Anders,

namelijk:.....

Is er bij uw zoon een of meer van de volgende diagnoses gesteld door een deskundige?

ADHD, subtype (hyperactief/aandachtstekort/gecombineerde

type):.....

Oppositioneel Opstandige gedragsstoornis (ODD)

Gedragsstoornis (CD)

Pervasieve ontwikkelingsstoornis (autisme, PDD-NOS, syndroom van

Asperger)

Ticstoornis

Angststoornis

Stemmingsstoornis

Anders,

namelijk:.....

Nee

Opmerkingen (indien gewenst)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....
.....
.....

Vragenlijst Zwangerschap en Geboorte

Deze lijst bevat vragen over het verloop van de zwangerschap en de geboorte. Gelieve de getallen te omcirkelen bij de antwoordcategorieën die (het meest) op u van toepassing zijn.

Hoe lang duurde de zwangerschap? (weken)		
Hoeveel woog uw kind bij de geboorte? (gram of ponden)		
Was de zwangerschap, alles bij elkaar genomen, problematisch en/ of zwaar?	Helemaal niet Enigszins Behoorlijk Heel erg Weet niet / Geen antwoord	0 1 2 3 9
Wat was er problematisch of zwaar?	Lichamelijke problemen die te maken hadden met de zwangerschap of geboorte Lichamelijke problemen die niet te maken hadden met de zwangerschap of geboorte Psychische problemen Omstandigheden (bijvoorbeeld woon- of relatieproblemen, stressvolle gebeurtenissen Weet niet / Geen antwoord	1 2 3 4 9
Hoeveel rookte [de moeder] tijdens de zwangerschap (1 sigaar telt als 3 sigaretten)	Helemaal niet Een enkele keer, minder dan 1 per dag 1 tot 10 sigaretten per dag 11 tot 20 sigaretten per dag 1 tot 2 pakje per dag Meer dan 2 pakjes sigaretten per dag Weet niet / Geen antwoord	0 1 2 3 4 5 9
Hoeveel alcohol dronk [de moeder] tijdens de zwangerschap?	Helemaal niet Een enkele keer, minder dan 1 glas per week 1 tot 3 glazen per week 4 tot 10 glazen per week 10 tot 20 glazen per week Meer dan 20 glazen per week Weet niet / Geen antwoord	0 1 2 3 4 5 9
Was de bevalling, alles bij elkaar genomen, problematisch en/ of	Helemaal niet Enigszins	0 1

zwaar?	Behoorlijk Heel erg Weet niet / Geen antwoord	2 3 9
Wat was er problematisch of zwaar?	Duurde erg lang Complicaties (bv. Stuitligging, navelstreng om de nek, ontlasting in vruchtwater) Keizersnee Tang- of zuignapverlossing Anders nl:..... Weet niet / Geen antwoord	1 2 3 4 5 9
Wat was uw leeftijd ten tijde van de geboorte van uw eerste kind?		
Eventuele opmerkingen en aanvullingen		

Sterke Kanten en Moeilijkheden

Wilt u alstublieft voor iedere vraag een kruisje zetten in het vierkantje voor “niet waar”, “een beetje waar” of “zeker waar”. Het is van belang dat u alle vragen zo goed mogelijk beantwoordt, ook als u niet helemaal zeker bent of als u de vraag raar vindt. Wilt u

alstublieft uw antwoorden baseren op het gedrag van het kind de laatste zes maanden of het huidige schooljaar.

Niet **Een beetje**
Zeker
waar **waar**
waar

1. Houdt rekening met gevoelens van anderen			
2. Rusteloos, overactief, kan niet lang stilzitten			
3. Klaagt vaak over hoofdpijn, buikpijn, of misselijkheid			
4. Deelt makkelijk met andere kinderen (bijvoorbeeld speelgoed, snoep, potloden, enz.)			
5. Heeft vaak driftbuien of woede-uitbarstingen			
6. Nogal op zichzelf, neigt er toe alleen te spelen			
7. Doorgaans gehoorzaam, doet gewoonlijk wat volwassenen vragen			
8. Heeft veel zorgen, lijkt vaak over dingen in te zitten			
9. Behulpzaam als iemand zich heeft bezeerd, van streek is of zich ziek voelt			
10. Constant aan het wiebelen of friemelen			
11. Heeft minstens één goede vriend of vriendin			
12. Vecht vaak met andere kinderen of pest ze			
13. Vaak ongelukkig, in de put of in tranen			
14. Wordt over het algemeen aardig gevonden door andere kinderen			
15. Gemakkelijk afgeleid, heeft moeite om zich te concentreren			
16. Zenuwachtig of zich vastklampend in nieuwe situaties, verliest makkelijk zelfvertrouwen			
17. Aardig tegen jongere kinderen			
18. Liegt of bedriegt vaak			
19. Wordt getreiterd of gepest door andere kinderen			
20. Biedt vaak vrijwillig hulp aan anderen (ouders, leerkrachten, andere kinderen)			
21. Denkt na voor iets te doen			
22. Pikt dingen thuis, op school of op andere plaatsen			
23. Kan beter opschieten met volwassenen dan met andere kinderen			
24. Voor heel veel bang, is snel angstig			
25. Maakt opdrachten af, kan de aandacht goed vasthouden			

Mate van gevoeligheid van kinderen voor beloning en straf

In hoeverre bent u het eens of oneens met de onderstaande typeringen van uw kind? U kunt kiezen uit de volgende antwoorden.

- 1 = volkomen mee oneens
- 2 = mee oneens
- 3 = niet eens en niet oneens
- 4 = mee eens
- 5 = volkomen mee eens

Er zijn geen goede of foute antwoorden en geen strikvragen. Denkt u niet te veel na over de precieze betekenis van de vragen.

	5	1	2	3	4
1. Uw kind is sterk geneigd iets te doen als de kans op beloning groot is.					
2. Uw kind zal liever niet om iets vragen als het niet zeker weet dat het dat ook krijgt.					
3. Uw kind doet dingen vaak om een complimentje te krijgen					
4. Uw kind staat graag in het middelpunt van de belangstelling					
5. Uw kind is verlegen.					
6. Als uw kind in een groep is, wil het graag de slimste of de grappigste zijn.					
7. Uw kind toont niet graag wat het kan, uit angst om in verlegenheid gebracht te worden.					
8. Als uw kind krijgt wat het wil, wordt het daar enthousiast en opgewonden van.					
9. In een groep weet uw kind niet goed wat het moet zeggen,					
10. Uw kind doet dingen vaak om erkenning te krijgen.					
11. Als ergens een sociale status mee te behalen valt, zal uw kind dit doen, ook als dat op een oneerlijke manier gebeurt.					
12. Uw kind is bang voor nieuwe of onverwachte situaties.					
13. Uw kind doet in het algemeen het liefst dingen waar een onmiddellijke beloning					

tegenoverstaat.					
14. Uw kind kan de verleiding om verboden dingen te doen vaak niet weerstaan.					
	1	2	3	4	5
15. Uw kind komt niet graag op plaatsen die het niet kent.					
16. Uw kind meet zich graag met anderen en wil altijd de beste zijn.					
17. Uw kind piekert vaak over dingen die het gezegd of gedaan heeft.					
18. Uw kind vindt het moeilijk om met onbekenden te praten.					
19. Uw kind houdt in een groep liever zijn/haar mond					
20. Uw kind kan heel moeilijk stoppen met dingen die het leuk vindt om te doen.					
21. Uw kind zou meer kunnen als het minder bang was					
22. Uw kind doet soms dingen om een onmiddellijke beloning te krijgen.					
23. Vergeleken met leeftijdsgenoten is uw kind bang voor veel dingen					
24. Uw kind kan zich moeilijk op het huiswerk concentreren als er een aantrekkelijk alternatief is.					
25. Uw kind vertoon riskant gedrag om een beloning te krijgen.					
26. Om niet door anderen afgewezen of bekritiseerd te worden, doet uw kind dingen die het leuk vindt vaak niet.					
27. Uw kind houdt van een wedstrijdelement					
28. Uw kind wil graag iemand zijn met een sociale betekenis.					
29. Uit angst om in verlegenheid gebracht te worden, doet uw kind dingen vaak niet.					
30. Uw kind laat graag zien wat het lichamelijk kan, ook als dat misschien riskant is.					
31. Als uw kind denkt dat er iets vervelends gaat gebeuren, wordt het daar zenuwachtig van.					
32. Uw kind is dol op opwindende dingen en nieuwe ervaringen.					
33. Uw kind kan erg slecht tegen kritiek of standjes					

Parental Stress Index

Deze vragen hebben als doel een beeld te krijgen van uw perceptie ten opzichte van het gedrag van uw kind. In welke mate vindt u de volgende uitspraken van toepassing op uw gezin of kind?

- 1 = helemaal oneens;
- 2 = tamelijk oneens;
- 3 = beetje oneens;
- 4 = beetje eens;
- 5 = tamelijk eens;
- 6 = helemaal eens

	1	2	3	4	5	6
Er zijn een paar dingen die mijn kind doet die me behoorlijk dwarszitten						
Door de voortdurende activiteit van mijn kind voel ik me vaak flink moe						
Het ouderschap over dit kind is moeilijker dan ik dacht						
Ik heb veel meer problemen met het grootbrengen van kinderen dan ik dacht						
Mijn kind heeft overdag sterk wisselende stemmingen						
Mijn kind blijkt problematischer te zijn dan ik dacht						
Vaak heb ik zin om het bijltje erbij neer te gooien						
Mijn kind lijkt moeilijker om voor te zorgen dan de meeste kinderen						
Ik merk dat ik niet zo goed in staat ben om voor mijn kind te zorgen als ik dacht						
Mijn kind is nogal eens lastig, en dan valt het niet altijd mee om zo'n kind te hebben						
De laatste tijd vind ik het erg moeilijk om beslissingen te nemen ten aanzien van mijn kind						
Het valt niet mee mijn kind te accepteren zoals hij/zij is						
Mijn kind doet dingen die mij behoorlijk verontrusten						
Ik heb vaak het gevoel dat ik de dingen niet zo goed aan kan						
Sinds ik kinderen heb, ben ik vlugger moe dan vroeger						
De aandacht van mijn kind dwaalt vaker af dan ik verwacht had						
Mijn kind stelt meer eisen aan mij dan de meeste kinderen						
Hoe ik ook mijn best doe met de opvoeding van mijn kind, soms heb ik het gevoel dat ik de zaak niet goed in de hand kan houden						
Als ik mijn kind iets verbied, doet hij/zij het later toch weer						
Mijn kind eist vaak meer aandacht van me op dan ik kan geven						
Vaak, als ik andere ouders met hun kinderen bezig zie, denk ik: 'Zo'n vader/moeder zou ik ook willen zijn'						
Als mijn kind iets niet lukt, dan raakt hij/zij gewoonlijk erger uit zijn/haar humeur dan andere kinderen						
Vaak begrijp ik mijn kind niet						

De verdere opvoeding van mijn kind zie ik met vertrouwen tegemoet						
Als mijn kind overstuur is, is hij/zij gemakkelijk te kalmeren						

BRIEF: Executieve Functies Gedragsvragenlijst

Hieronder treft u een lijst met uitspraken over het gedrag van kinderen. Kunt u aangeven in hoeverre deze beschrijvingen in de afgelopen zes maanden van toepassing waren op uw kind?

Lees iedere beschrijving en kies uw antwoord:

'N' als het gedrag **NOOIT** voorkwam de afgelopen zes maanden

'S' als het gedrag **SOMS** voorkwam de afgelopen zes maanden

'V' als het gedrag **VAAK** voorkwam de afgelopen zes maanden

Voorbeeld:

'Gaaf met plezier naar school'

Als uw kind de afgelopen zes maanden nooit met plezier naar school ging, kruist u het vakje onder 'nooit' aan.

	N nooit	S soms	V vaak
Gaat met plezier naar school	X		

Als u een fout maakt of uw antwoord wil veranderen, zet dan ook een kruisje in het juiste hokje en omcirkel daarna het goede antwoord.

Ook al hebt u misschien het gevoel dat een vraag niet helemaal op uw kind van toepassing is, geef dan toch het best passende antwoord.

Beantwoordt u alstublieft alle vragen.

	N Nooit	S soms	V vaak
14. Controleert zijn werk niet op fouten			
15. Reageert overdreven op kleine problemen			
16. Heeft goede ideeën, maar krijgt ze niet op papier			
17. Onthoudt alleen het eerste of het laatste als hij drie dingen te doen krijgt			
18. Heeft moeite zich te concentreren op karweitjes, schoolwerk etc.			
19. Begint niet uit zichzelf			
20. Legt geen link tussen het doen van huiswerk en behalen van cijfers			
21. Laat speelruimte rommelig achter			
22. (als uw kind nooit huiswerk heeft, kruis hier het vakje 'nooit' aan)			
23. Weigert of heeft moeite om een andere manier te accepteren om een probleem op te lossen met schoolwerk, vrienden, karweitjes etc.			
24. Huilt snel			
25. Raakt van streek bij nieuwe situaties			
26. Maakt slordigheidrouten			
27. Heeft explosieve woedeaanvallen			
28. Vergeet het huiswerk in te leveren, ook als het af is			
29. Blijft een probleem op dezelfde manier benaderen, zelfs als het niet werkt			
30. (als uw kind nooit huiswerk heeft, kruis hier het vakje 'nooit' aan)			
31. Verzet zich tegen verandering van routine, eten, plaatsen etc.			
32. Kan zich maar kort concentreren			
33. Heeft moeite met karweitjes of taken die meer dan één stap vereisen			
34. Moet aangespoord worden om met een taak te beginnen, zelfs als hij daartoe bereid is			
35. Heeft woedeaanvallen om kleine dingen			
36. Verandert vaak van humeur			
37. Brengt huiswerk, opgaven, spulletjes etc. niet mee naar huis			
38. Heeft hulp nodig van een volwassene om bij de lest te blijven			
39. Raakt van streek als plannen gewijzigd worden			
40. Raakt verstrikt in details en verliest het algemene overzicht			
41. Raakt van slag bij verandering van leraar of groep			
42. Heeft een rommelige kamer			

66. Reakt op een kleine gevechtscasus in nieuwe situaties (lessen, groepen, kleutergroep) dat er niets te doen is			
67. Kan dingen moeilijk leesbaar schrijven op school			
68. Vergeet wat bij vandenigdoemmen achter waar hij ook naartoe gaat			
69. Aantriest met helen, vergeet bij wat betrokken weer was			
70. Reakt niet in de gaten wat het effect is van zijn gedrag en hoe anderen			
71. Hangt aan kunnen storen			
72. Heeft goede ideeën, maar kan ze niet uitvoeren (geen voorzettingsplan)			
73. Voorzettingsplan van de ene activiteit naar de andere te gaan			
74. Raakt overvloedig de onderwerpen tijdens het praten			
75. Heeft moeite om zelf dingen te maken (karweitjes, huiswerk)			
38. Doet wilder of gekker dan anderen in groepen (verjaardagspartijtjes, tijdens de pauze)			
39. Denkt te veel na over hetzelfde onderwerp			
40. Onderschat de tijd die nodig is om taken af te krijgen			
41. Valt anderen in de rede			
42. Heeft het niet in de gaten wanneer zijn gedrag negatieve reacties oproept			
43. Staat op verkeerde momenten op van zijn stoel			
44. Gaat sneller door het lint dan vrienden			
45. Reageert heftiger op situaties dan andere kinderen			
46. Begint pas op het laatste moment aan opdrachten of karweitjes			
47. Heeft moeite om met huiswerk of karweitjes te beginnen			
48. Heeft moeite om iets met vrienden te ondernemen			
49. Flapt er impulsief dingen uit			
50. Humeur wordt gemakkelijk door de situatie beïnvloed			
	N Nooit	S Soms	V Vaak
51. Denkt niet vooruit bij huiswerkopdrachten (als uw kind nooit huiswerk heeft, kruis hier het vakje 'nooit' aan)			
52. Kent eigen sterke en zwakke punten niet goed			
53. Geschreven werk ziet er slordig uit			
54. Doet te wild of is onhandelbaar			
55. Heeft moeite een rem te zetten op zijn gedrag			
56. Raakt in de problemen als er geen volwassene is die hem in de gaten houdt			
57. Heeft moeite dingen te onthouden, zelfs voor een paar minuten			
58. Heeft moeite dingen te doen die nodig zijn om doelen te bereiken (geld sparen voor iets speciaals, leren voor een goed cijfer)			
59. Doet domme dingen			
60. Zijn werk is slordig			
61. Neemt geen initiatief			
62. Woedeaanvallen of huilbuien zijn intensief, maar houden snel op			
63. Heeft niet in de gaten dat bepaalde gedragingen andere mensen storen			
64. Kleine gebeurtenissen lokken grote reacties uit			

